

---

Библиотека „САВРЕМЕНА ПРОЗА“ 163

---

Бернхард Шлинк

ОЛГА



Наслов оригинала  
Bernhard Schlink, *Olga*

Copyrights © 2018 by Diogenes Verlag AG Zürich  
Copyright za srpski jezik © Plato izdavaštvo  
All rights reserved

Уредник  
Наташа Анђелковић

БЕРНХАРД ШЛИНК

# ОЛГА

*Превела с немачкої*  
Споменка Крајчевић



БЕОГРАД  
2018



## ПРВИ ДЕО



„**Ж**ећете имати посла око ње, највише воли да стоји и гледа.”

Комшиница којој је мајка оставила ћерку на чување испрва у то није веровала. Али заиста је било тако. Једногодишња девојчица стајала је у кухињи и посматрала једно за другим – сто са четири столице, креденац, шпорет изнад кога су били окачени тигањи и кутлаче, судоперу која је захваљујући огледалу била и умиваоник, прозор, завесе, на крају и лустер који је висио с плафона. Потом је начинила неколико корака, стала на праг отворених врата спаваће собе и поново све посматрала – кревет, ноћни сточић, орман, комоду, прозор, завесу и на крају опет лустер. Гледала је заинтересовано, мада је комшиничин стан имао исти распоред као стан њених родитеља, а и намештен је био готово исто. Кад је комшиница закључила да је мала нема девојчица видела све што има да се види у стану од две просторије – клозет је био на степеништу – помогла јој је да седне на столицу поред прозора.

Кварт је био сиромашки, иза сваке високе куће било је тесно двориште а затим још једна кућа. Уска улица врела је од становника многобројних зграда, њоме су пролазили трамваји и колица с којих се продавало поврће, понајвише кромпир, и воће, црноберзијанци с робом под капутом продавали су цигуру, цигарете и шибице, дечаци су продавали новине, жене себе. На ћошковима су стајали мушкарци и чекали прилику, било какву прилику. Сваких десет минута прошао би пар коња који су по шинама вукли кола, а девојчица би запљескала.

И кад је мало порасла, волела је да стоји и гледа. Није имала тешкоћа с ходом, не, ходала је спретно и сигурно. Али волела је да гледа и да схвата шта се око ње догађа. Њени родитељи, који једва да су разговарали међу собом, подједнако су мало разговарали и с њом. То што је знала речи и појмове била је комшиницина заслуга. Комшиница је говорила пуно и радо, а како после једног пада није више могла да ради, често је ускакала као помоћ девојчициној мајци. Кад би с девојчицом изашла ван куће, ходала је полако и морала сваки час да застаје. Но, говорила је о свему што се нудило погледу, објашњавала и просуђивала и подучавала, а девојчица није могла да се сита наслуша; споро кре-



тање и силно застајкивање били су јој сасвим по вољи.

Комшиница је сматрала да девојчица треба више да се игра с другом децом. Али у мрачним хаусторима и сумрачним двориштима владали су сурови закони, ко је хтео да се докаже морао је да се бори, а ко се није борио, малтерирали су га. Дечје игре биле су пре припрема за борбе за егзистенцију него задовољство. Девојчица није била ни бојажљива ни слаба. Те игре, међутим, није волела.

Научила је да чита и пише пре него што је пошла у школу. Комшиница испрва није хтела да је томе учи, како се у школи не би досађивала. Али ју је онда ипак научила, па је девојчица прочитала све што је код ње затекла: Гримове бајке, *150 њрича о моралу* Франца Хофмана, *Доживљаје лутке Вундерхолд* и *Сјанка чуљавка*. Дуго је читала стојећи, наслоњена на креденац или на прозор.

И да није научила да чита и пише, у школи би се досађивала. Ученицама у њеном разреду, којих је било четрдесет, учитељ је слово по слово утувљивао у главу штапом, а изговарање и понављање слова као и њихово исписивање на табли и преписивање с табле било је бескрајно монотono. Девојчица је, међутим, гладно учила рачун, како би при куповини могла да контролише продавца, волела је и да

пева, а на часовима познавања домовине учитељ је водио разред на излете, па је упознала град Бреславу<sup>1</sup> и његову околину.

## 2

Схватила је да расте у сиротињи. То што је школа, нова зграда од црвене цигле са стубовима и обрубима од жутог пешчаника, лепша од осталих кућа у крају, није значило да су остале куће у јадном стању. Школа је школа. Али кад је девојчица видела дивне стамбене зграде у широким улицама, виле с баштама, раскошне јавне грађевине и простране тргове и паркове, и кад је на обали и мостовима осетила како слободније дише, схватила је да у њеном кварту живе сиромаси, и да је она једна од њих.

Њен отац је био лучки радник, а кад у луци није било посла, седео је код куће. Мајка јој је била праља; рубље из бољих фамилија је у завежљају на глави доносила кући, ту га прала и пеглала па би га сложеног и увијеног у чаршав, опет на глави, враћала муштеријама. Радила је од јутра до мрака, али тај рад није доносио много.

---

<sup>1</sup> Садашњи пољски град Вроцлав (прим. прев.).

Једном, при истовару угља, отац данима није стизао да одспава и да се пресвуче па се разболео. Главобоља, несвестица, температура – мајка му је влажном крпом хладила чело и образе. Кад је на његовим раменима и стомаку открила црвене печате, уплашила се и позвала лекара, али су се и код ње већ јавиле вртоглавице и температура; лекар је установио пегави тифус и послао обоје у болницу. С девојчицом су се поздравили кратко, с мало речи.

Родитеље никад више није видела. Да се не би заразила, није смела да их обилази у болници. Комшиница код које је прешла, рекла јој је да ће родитељи опет бити добро, али је за недељу дана отац умро, а десет дана касније и мајка. Девојчица је желела да остане код комшинице, и комшиница је то желела, али је очева мајка, која је живела у Померанији<sup>2</sup>, одлучила да је узме к себи.

Већ првих дана, током којих се девојчицина баба бавила погребима, гашењем домаћинства и девојчицином одјавом из школе, видело се да се њих две не слажу. Баба није била сагласна са синовљевом женидбом. Држала је до њиховог немства и Олгу Новак, мада је

<sup>2</sup> Померанија – историјска област на северозападу средње Европе (између река Одре и Висле и Балтичког мора). Насељена претежно Словенима. Смењивале су се пољска и немачка власт од 10. до 19. века. Већина ове регије данас припада Пољској, док мањи, западни део припада Немачкој. (прим.прев).

течно говорила немачки, није сматрала приликом за свог сина. Није се слагала ни с тим што су девојчини родитељи малој дали мајчино име. Па је сад, кад се девојчица нашла под њеним старатељством, уместо словенског требало да добије немачко име.

Олга, међутим, није дозвољавала да јој одузму име. Кад би јој баба објашњавала предности немачког и мане словенског имена, гледала ју је без разумевања. Без разумевања и спремности да иједно прихвати, слушала је и немачка имена, од Еделтрауде до Хилдегарде, које јој је баба наводила као лепа. А кад је баба рекла да је сад доста и да се она одсад зове Хелга, што је скоро као Олга, прекрстила је руке на грудима и престала да говори. На ословљавање са Хелга није реаговала. Тако је протекло путовање од Бреславе до Помераније и неколико првих дана по доласку. Најзад је баба одустала. Но, Олга је за њу остала инацијско, невоспитано и незахвално дете.

За Олгу је у новој средини све било страно: после великог града, мало село окружено силним пространством; после школе за девојчице с много разреда, школа у којој су дечаци и девојчице у једној просторији, после Шлезиије<sup>3</sup> пуне живота, мирна Померанија, после срдачне комшинице, одбојна баба, после слободе

---

3 Шлезија – историјска област на тремећи данашње Пољске, Чешке и Словачке. (прим.прев.)

која јој је омогућавала читање, рад на пољу и у башти. Прилагодила се, што сиромашна деца рано науче. Хтела је, међутим, више од друге деце, више да учи, више да зна, више да уме. Како баба није имала ни књиге ни клавир, Олга није пустила учитеља на миру док јој није дозволио да узима књиге из његове библиотеке, а локалног оргуљаша – док јој није објаснио како оргуље функционишу и дозволио јој да вежба да на њима свира. Кад је на припреми за Прву причест чула како свештеник лоше говори о књизи *Христѝов живоѝ* Давида Фридриха Штрауса, навела га је да јој ту књигу позајми.

Била је усамљена. На селу се мање играло него у граду, деца су морала да раде. А кад би се играла, нису била мање сурова него она у граду. Олга је била довољно вешта да се избори за своје место. Међутим, томе истински није припадала. Чезнула је за неким ко такође не припада томе. Док га најзад није нашла. И он је био другачији. Од самог почетка.

### 3

**М**ек што је стао на ноге, хтео је да јури. Пошто му није било довољно брзо да ступа корак по корак, подигао је једну ногу пре него

што је другу спустио, и пао. Устао је. Начинио нови корак, па још један, али му је то опет било преспоро па је опет подигао једну ногу пре но што се ослонио на другу, и опет пао. Подизање, падање, подизање – настављао је нестрпљиво и неуморно. Неће он да хода, хоће да трчи – помислила је његова мајка док га је гледала, па је завртела главом.

И кад је научио да једна нога сме да се подигне тек кад се друга спусти на земљу, није хтео да хода. Цупкао је, грабио напред хитрим корачићима, а кад су му родитељи ставили ремене и водили га на повоцу, што је у оно време била мода, забављало их је како малиша каска у шетњи као мали пони. Истовремено су били помало збуњени – друга деца су у ренима боље ходала.

Са три године је заиста трчао. Трчао је кроз пространу кућу са три спрата и два поткровља, јурио дуж дугачких ходника, уз степенице и низ степенице, кроз собе које су се надовезивале једна на другу, преко терасе и даље, у парк, у поља, у шуму. Кад је кренуо у школу, до школе је трчао. Не зато што је при устајању гњавио и при прању зуба зазијавао, па би иначе закаснио. Не, напосто је више волео да трчи него да хода.

Испрва су и друга деца трчала с њим. Његов отац је био најбогатији човек у селу, над-

ницама за рад на свом имању хранио многе породице, изглађивао је сукобе, бринуо се о цркви и школи и водио рачуна о томе да мушкарци правилно гласају. Због тога су деца гледала у његовог сина као у неког ко је изнад њих, и имитирала га, све док респект који је дечаку указивао учитељ, као и дечакови манири, језик и одећа, другачији од њихових, нису створили разлику која отуђује. Можда би радо били његови следбеници да је хтео да им буде вођа. Њега то, међутим, није занимало, не због охолости, већ због његове самосвојности. Нек се други играју њихових игара, он се игра својих. Други му нису били потребни. Посебно му нису били потребни за трчање.

Кад је имао седам година, родитељи су му купили пса. Пошто су се дивили Енглеској и поштовали Викторију, удовицу цара Фридриха, изабрали су енглеског пса чувара, расе бордер коли, да им прати и чува сина тркача. Што је пас и чинио, трчећи испред дечака и често се осврћући, као да проверава свој осећај да иде у добром правцу.

Трчали су по стазама и богазима кроз шуме и преко поља, често и тамо где пута није било. Дечак је волео слободу поља и шумске чистине, али би, док су поља била непокошена, трчао и кроз класје, уживајући у његовом додиру по обнаженим рукама и ногама, као

и кроз честар који га је гребао и покушавао да заустави бодљикавим загрљајем, но он би успевао да му се отме. Кад би хрчци направили брану и поток претворили у бару, трчао је и кроз бару. Ничему није дозвољавао да га заустави, ничему.

Знао је кад воз улази у станицу и кад из ње излази, па би тад отрчао до станице и трчао поред воза све док крај њега не би прошишао и последњи вагон. Што је био старији, то је дуже могао да прати воз. Но он се с возом није тркао. Воз га је доводио до тачке кад срце више није могло брже да удара ни дах да се даље убрзава. Ту је тачку могао да досегне и сам, али му је било лепше да до ње стигне заједно с возом.

Слушао је своје дахтање и осећао како му срце лупа. Слушао је како му ноге тапкају о тло, уједначено, сигурно, лако; у сваком одскоку било је одизања од земље, у сваком одизању – лебдења. Понекад му се чинило да лети.

#### 4

Родитељи су му дали име Херберт јер је отац био душом и телом војник; после битке код Гравелота добио је Гвоздени крст и желео



да му син буде Херберт – блистави ратник. Објаснио је сину значење имена<sup>4</sup> а син је био поносан на то што га носи.

Био је поносан и на Немачку, младо царство и младог цара, на свог оца, своју мајку и своју сестру, на породично имање, замашан посед, дивну кућу. Збуњивала га је једино асиметрија прочеља куће. Улаз је био померен удесно и, мада је на горњим спратовима било по пет симетрично постављених прозора, имао је три прозора на левој и један на десној страни. Нико није знао да објасни то нарушавање равнотеже; кућа је имала преко двеста година и била у власништву породице од прве генерације.

Кад је деда купио имање од неког осиромашеног племића, надао се да ће и он једног дана постати племић, а ако не он онда бар његов син, јунак са Гравелота. И син се надао да ће уз властелинско имање и Гвоздени крст доћи и племићка титула. Но, остало је само на презимену Шредер, коме је Херберт касније додао, преко цртице, назив имања да не би био један од безброј Шредера.

Упркос сновима о нечем вишем, и деда и отац су били трезвени и вредни људи. Унапредили су имање, изградили шећерану и пивару

<sup>4</sup> Име Херберт настало је спајањем старонемачких речи хери – војска, ратник, и берахт – блистав, сјајан, чувен (прим. прев.).

и стекли довољно новца да могу да шпекулишу акцијама. Породица није оскудевала ни у чему, а брату и сестри – Херберту и Викторији – испуњавана је свака жеља, под условом да је разумна: није се могло одсуствовати из школе и цркве, али се могло отпутовати у Берлин, нису се могли читати романи, али је књига о историји отаџбине било на претек, није се могла добити енглеска макета железнице с парном локомотивом, али су се могли добити чамац и пушка. Након што су прва четири разреда ишли у школу са децом из села, брат и сестра су прешли на кућну наставу: имали су наставника за математику и природне науке и наставницу за културу и језике. Херберт је учио да свира виолину док је његова сестра учила клавир и певање. Херберт је приде помагао на имању, да би касније знао шта може да очекује од управника, слуга и слушкиња.

Кад је Херберт дозрео до прве причести, и Викторија је, мада годину дана млађа, те заправо пре времена, ишла с њим на припремну наставу. Родитељи су желели да им деца и припрему за причест похађају са сеоском децом, као што су похађала и основну школу, али нису хтели да Викторију излажу могућим грубостима без заштите старијег брата. Викторија се сеоске деце није бојала; као и њен брат, и она је била охоло неустрашива

на начин оних који у животу нису осетили патњу нити су имали разлога да је се боје. Но, родитељи су сматрали да јој неће шкодити да стекне грациозност слабе жене, као што ће и Херберту добро доћи да увежбава витешко понашање јаког мушкарца. Обома су се улоге допале. Херберт је чак, понекад, покушавао да другу децу испровоцира како би испољила грубост а он могао да заштити Викторију. Али деца се нису упецала. Нису хтела да с то двоје имају било каква посла.

Сва деца, осим Олге. Радозналост и дивљење које је Олга показивала према њиховом свету биле су за Херберта и Викторију напосто неодољиве. А брзина с којом су се с Олгом спријатељили показивала је колико су заправо били усамљени, иако тога нису били свесни.

## 5

Једна фотографија показује то троје у башти. Викторија седи на љуљашци, у набраној је хаљини с доњим делом у облику балона и носи шеширић са подвртнутим ободом и цвећем, раширила је сунцобран, укрстила ноге и главу нагла на страну. С њене леве стране, на оквир љуљашке ослонио се Херберт у крат-